

Köszöntjük a 80 éves Szentkuthy Miklóst

SENTEKUTHY MIKLÓS

Legendák paradicsomkertje

Doktor Faustus egy késő nyári, kora őszi aranynapon erkélyén ült könyvei és lombjai között, — augusztus harmincegyedikére volt, famulusának, Mario di Stellamarének születésnapja.

Terve volt (egész élete percről percre terv és terv... ezek torzók sose maradtak, megvalósultak, csak éppen e megvalósulásoknál *nagyobb* valóságokra vágyott), terve volt: minden képzelhető szempontból újra katalogizálni Parkja leviathán vagy kis-huncut fáit, növényeit.

Terve volt végiglapozni egy bibliai Sára-sírkő nagyságú világtörténelmi képtáblát.

Terve volt újra elolvasni történelmi, mitológiai, teológiai elődjének, Szent Cipriának, a mártír-kereszténnyé lett varázslónak életrajzát.

Terve volt könyvtárát, mintegy végrendeletképpen rendezni, Mario-famulusával ehhez az első lépéseket megtenni.

Ezt a rendezést (egész élete rendezése ez, hiszen a könyvekbe — mint borostyánba skarabeus — istenek, szerelmek, emberek, állatok, halálok, minden átélt pillanat legapróbb tárgyai és végtelenséget nyíllal lukasztó perspektívái vannak legelőbb ereklyeként belepréselve) — ezt a rendezést összekapcsolni azoknak a könyveknek édes besorolásával, melyeket Mario di Stellamare vásárolt születésnapjára.

Doktor Faustus ugyanis hétpecsétetes borítékban „száz aranyat” adott famulusának, ő vegyen könyveket magának, olyanokat, melyeket ő szeret, ő válogatott.

A pantheonkúpolás lombkoronával erkélye fölé hajló gesztenyeefa valóban „leviathán” volt: Doktor Faustus együtt élt vele, azonosult vele, télen figyelte fekete hajszálérágait, melyek szinte dacolva a fizika minden törvényével (vannak ilyenek még egyáltalában?), magas hőpengéket, jégcsillogó tarajokat lengettek hajnalkék szelekben; tavasszal a Doktor (Szent Cipriánus — Faustus...) simogatta csókcücsörítő bronzmézga korai rügyeit. Kétkedő imái helyett igaz imák voltak a vadgesztenyevirágok (kezdetben balerinák vagy zöld fészületek, meztelen Phryné bírái előtt — gondolatait és álmait simogatták legyezős levelei, fél-inkognitó istenek árnyékskapulárai. Igazi *Életfa* volt, Jó és Rossz Tudásának fája. Olvasott is ehhez minden olvashatót, nézett kódexekben képeket, minden képezhetőt.

Most, augusztus harmincegyedikén, mintegy Autumnus komizkodó csengettyűszavára, itt-ott ritkultak a levelek. Épp tegnap nézte Marióval Seurat

piktör egyik „pointilista”, pontot-pontra képét: azon reszketnek a színpikkek úgy, mint a hol zengő, hol zümmögő Életfán a bomló mozaiklevelek; színüket alig lehet megkülönböztetni a közöttük illanó-villanó madárcák szökevény-fütyteitől.

A Park északnyugati oldalán jegenyarcú, obeliszrakt *tujafák* tornyosultak (Doktor Faustus sokszor összemosolygott Marióval: hivatalos növénytani könyvek ezeket nevezték „életfáknak”), orgonasípok, Jahvé vezérlő felhőmaszkja, sötétfényű bazalt, imádkozó ciprus, lágyan csüngő hajtások (Petőfi műanyagbánata Etelka sírján) a levelek...

...szinte fénytelen hamu — Toulouse-Lautrec valamelyik meztelen modelljének fehér combjára hullt, ujjai közt felejtett cigarettából, két-három centiméter hosszú ilyen „por és homu”...

Az *erdei fenyők* gótikus, göcsörtös, bolond iniciálék zug-geometriás ágbogaiból sarjadó, szédelegve szórt karjai: mintha mindez bűnös pineák pompázó, parádés elkarhozása volna.

Szemben: *fekete-fenyők* — egymás fölé emelkedő, lapos, vízszintes, ha akarod: Libanon, ha nem akarod: Csontváry-lombok — horizontális terpeszterjeszkedésével a Lét minden horizontjának megingathatatlan szent bálványai.

A *luc!* A *luc!* Hányszor rohant be Doktor Faustus dolgozószobája (Isten háza, alkimista barlang, mondén szalon, alexandriai könyvtár, kánaánita szakrálbordély, kripta és ravatalozó, édes idill, Doré-Dante pokol, „English Homes”, sülyesztőre váró ereklyék cseppkőbarlangja...), — hányszor rohant be Doktor Faustus dolgozószobájába famulus Mario, esztelen túl-kora hajnalokon: mutogatva a *luc!* a lucfenyők fekete sziluettjei mögött az ég pirosát, zöldjét, ezüstjét, melyért Altdorfer festő, Turner festő, Herkules Seghers festő verekedtek!

A *luc!* (*lux aeterna luceat eis*). Hitregei szörnyek ők tárt karokkal, sátánszárnyas átkokkal: így emelkednek ki a Föld méhéből vagy Vénusz születése nyomán az óceánból.

Mario szokásos zuhogó-szertelen szirénretorikájával mesélt a római Marcus Aurelius-oszlopról, melyen a híres pogány „csoda” látható, szinte barokk domborműszalagon: a császár esőt imádkozott le az égből szomjazó katonáinak, Mózes riválisa. Az eső hull, hull égből, császárból, Jupiterből, mint ahogy az iszapmaszat luclombok hullanak a hol felfelé félholdazó, hol lefelé búbánat-sarlózó ágakról.

Doktor Faustus sem maradt famulusa mögött: pompéji legszebb emlékétt dobta a társalgásba, színt-színre kártyajáték lapjaként. A Misztériumok Piros Villájában meztelen nőt avatnak, kínoznak, „ostoroznak” — ennek csapzott haja zuhog úgy, mint a lucok *luceat-jának* lombjai.

A fák! A kertek! Ez volt az erkélyen Doktor Faustus első terve életét summázó végrendelet-katalógusához.

A második: végiglapozni egy világtörténelmi képatlaszt. Volt neki sok ilyen, megszámlálhatatlan. Kinyitotta az egyiket: *bal oldalon* a negyedik századból való Junius Bassus szarkofágjának egyik domborműve. A gyermek gyermek (mindörökre, Pilátus előtt is, Mennyekben is gyermek!), Jézus Krisztus ül a Mennyek trónusán, két apostol vagy evangelista antikszép alabástromfényű arcának társaságában, lába alatt tán Sätürnus, minden öszövetségi Sheól, minden ördög és pogányság, Sätán vagy Föld vagy Óceán maszkja (nem is olyan barátságatlan...).

Doktor Faustus, hosszú évek, évtizedek kártyavár-pagodájának tetején is mindig legszűziesebb, legtisztább, karácsonyi Kisjézus másának, gyermeknek érezte magát.

A világtörténelmi képatlasz *jobb oldalán*: kerek, ötödik századi tálca vagy tükörháta domborművén a pogány Attis és Kybelé kéjhalál, thanatos és erősz sex-verte mítosz-verklíjének emléke.

Doktor Faustus: az emlékek tízezerfiókos Babel-tornyának tetején is (Jézuska-volta mellett, ennek sértetlen megőrzésével) — tekergő kígyók, cintányéros bacchánsnők, bigák és kvadrigák elé fogott Hélios-bikák, részeg Phaeton-lovak, vulvaként fortyogó fekete köldökök, szatirikon inverzek, szivárványszárnyú androgin és kaméleon perverzek legtermészetesebb rokonának érezte magát. Famulusával, e hupi-tarka szempontokból (Kriszto-Kybele) a legharmatosabban megértették egymást.

A képatlasz táblájának *belseje*: tizenhetedik századi színes világtérképet ábrázolt. Micsoda meglepő pontosság! Hogyan? Miféle eszközökkel tudták ezt elérni? És a fantasztikus, barokk-reális rajzok a két félteke körül: parázna-szép adáméva aktok a Paradicsomban, hajszálágak végén arany szívlevelek takarják szemérmüket — tán egy napisten szemhéjai lehunyva napfogyatkozásor —, piros kígyó tekereg a fán, kétfejű, kétfele hajlik, misztikus spirál, Blake piktor-poéta is festhette volna.

Miközben? Faustus és Famulus elmélkedtek óceánok és szárazföldek véletlennél véletlenebb, ideiglenesnél ideiglenesebb kialakulásáról, szigetek hazárd alaktalanságáról, évbiliók eón-szédült múltjáról és a csillagkvadrilliók között Földünk majdnem névtelen és hír-telen semmiségéről, Jézus-Krisztus és a világegyetem legtávolabbi tejút csillag-csigájának viszonyáról.

Szépnek, mézédés lamento nosztalgiával szépnek találták a tengerekbe rajzolt vitorlás hajókat, szélhizlalta, pukkadózó vitorláikat, az Újvilág papagájtarka indiánjainak „arcképeit”...

A *térképen* két ujjnyival odébb: az Utolsó Ítélet! A földrajzi ábrán a holttestek úgy emelkedtek ki sírgödreikből, mint az ángolnák fekete giliszta-fonalai tengelymélyi homokból... Ausztrália még nem volt a térképen — oda rokokó kalligráfiával ezt írták: terra australis incognita, a Nagy Déli Ismeretlen — és? és? Egy *oltáron* bombák, ágyúgolyók, dobok, trombiták, bellónák és Jahvé őrjöngő vérszomját Händel-balett stílusban utánzó, török turbános hullákon táncoló Athleta Christi gladiátorok.

Faustus doktor harmadik terve: famulusának születésnapján újraolvasni az „első Faustus”, Szent Ciprián életét.

Diocletianus császár idejében élt ez a Simon Mágushoz hasonló varázsló és polihisztor, pogányok pogánya. Egy alkalommal, Antiochia városában egy dúsgazdag nagyúr, ezer csengő-csicsergő arany talentum ígéretével elhívatta Cipriánt palotájába: gyógyítsa meg sátánrángatta, epilepsziás táncba tébo-lyult leányát, aki már a piacokon is feltartóztatlanul meztelenkedik, befe-jezván mindezt a lapos háztetőn a Holdnak sakálugatással bemutatott nar-cessa trükkjeivel.

Ciprián szedte könyveit, vette varázsszereit, és elindult a nagyúr palotája felé. A Villa Luxuriae a városon túl, Hadrián parkfantáziájához méltó, baldachint baldachinra emeletező laposlombú fák árnyékában épült.

(Doktor Faustus az életrajz olvasása közben mosolygott: a villapalota úgy vala leírva, mintha Faustus háza volna, lépcsők, teraszok, árkádok, akveduktokra emlékeztető kolonnádok, életfapineák és reneszánszok, ahogy ezt

— kékharisnyák kékülhetnek! — Viviano Codazzi festő, 1604—1670, pontosan lefestette —, Faustus és Mario karonfogva látták Besançonban.)

A városon túl emelkedett egy templom — Dioklecián keresztényüldözésétől még nem lett vérbe florealva. Ciprián, útközben a Nyavalyatörés és Luxuria aranyháza felé benézett a kapun. Félig nyitva volt, az ajtószárnyat lengette a szél (mintha a Tóra egyik zsidó lapja volna, miközben Jeromos latinra fordítja...). A templom mélyén: oltár. Kicsi, rövid, alacsony, talán a Frigyláda lehetett ilyen, mielőtt még az egyiptomi Kherub-istenségeket, nyíló legyezőszárnyaikkal, pogány pillangókat ilyen-olyan léviták föléje faragták. A kisoltár asztalán, sűrűnél sűrűbben, végtelen magas, nyílegyenes, fehér viaszgyertyák sorakoztak, *láthatatlan* kanócú karcsú körtelángokkal. Ha az Ószövetség hírhedt szivárványáról elemző szinképet csináltak volna: vegymivoltát jelző spektrális vonalak lennének hasonlóak ezekhez a virginális néma fuvolákhoz.

Az oltárnál térdelt egy szőke, tizenhat-tizennyolc éves leány (mindenki tudja a Szentek Életéből: Justina! Justina!) Imádkozott, két alabástrom szentostya transzparens keze Égnek emelve, egymáshoz tapadva. Szemét az oltár felett „lebegő” szentképre szegezte, hajnalka-virágok kék tárulkozása Aurora-Éos első sugarai felé. A kép fölött a színes, kerek ablakrózsa ultravörös és hiper-ibolya üvegei (gótika a „betűszerinti” gótika előtt...) Justina szemhéjára a Mennyei Grácia prizmatikus gazdagságát festették. Mellei sejtelmes, bimbózó labdarózsák, — még a taljánok is franciául: „boule de neige”-nek, hógolyónak mondják. (A Szentlélek galambjának hasa lehetett ilyen ero-aero-spirituális, alig-lehelt égi hajlat, szűzsuttogó gömbszelet, — James Joyce mondaná: „the portrait of the Holy Ghost as a young dove”, a Szentlélek arcképe kölyökgalamb korában.)

Mikor Ciprián hazulról elindult a beteg leányzó (nimfomania della Luna) meggyógyítására, pontosan úgy gondolkodott, mint ahogy Doktor Faustus is egynéhány múltjában: a mágikus gyógyítás előtt *saját* örömeire fogja felhasználni a leányt, diszkrét újdonságokat sejtve e kockázatos (esetleg öngyilkos?) játékokban, és majd! később! aztán! fogja csak normál nimfává szelidszolidítani a nimfománt.

De most? Ahogy megpillantotta imádkozó, aranyág Justinát? Őt, őt, őt akarta, a templom kapujában vagy talán egy gyóntatószék ólomlompos függőnye mögött szerelmi bájitallal, varázseszközökkel szerelemre csábítani.

A Ciprián-legendában erről ezt olvasta Doktor Faustus: Ciprián varázsigéinek és (nem részletezett) instrumenta diabolicá-inak hatására (bőven kortyolt először *maga* Ciprián a szerelmi bájitalból) — a *varázsló* lett fetregő vitus-táncos nyomorék. Habzott, vérzett, magát harapta, ugatott, ruháját tépte, gurult, mint páviánok rugdalta fanszörös kókuszdió, templompadtól templompadig, oltártól oltárig, míg végre az egész rongyos, ürülékes cigánygubanc nekiverődött a kehelyalakú keresztelőmedence lábának, már-már halálördítést hallatott, de ekkor...

Justina, az Égből angyalléptekkel leereszkedő szent vértanú Agatha (levágott mellei!) és szent vértanú Lucia (kitölt szemei!) társaságában, odalépett Ciprián mágushoz —, akárcsak Ábrahám három angyala.

A három szűz három kannából a keresztkút vizével megöntözte Ciprián fejét, szívét, szemét — mire? a mágusból Adone-Cristo ambroziánus himnusz-költő lett, a legelső vértanúkhöz méltó keresztény.

Ekkor rontottak be a templomba Dioclecián pribékjei, ekkor szenvedett vértanúságot Ciprián és Justina (ez a jó rómeo és júlia!). A legenda szerint a két pribék közül az egyik szemevilágát vesztette, de szörnyű lelkiismeret-furdalásában nyílegyenesen Szent Lucia templomába sietett és onnan nyílegyenesen (lelke) az Égbe szállt. A másikat a piacon ama dúsgazdag ember örült leánya tépte szét a kéjgyilkosság antióchiai etikettje szerint.

